

LBRIS

We know
books

MARIN PREDA

Imposibila întoarcere

Ediție stabilită de Alexandru Preda

Prefață de Eugen Simion

Fișă biobibliografică și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX SERV

Coperta: Dana Popescu

Coperta I: Paul Klee, *Marele vis*, 1929

Tehnoredactor: Ecaterina Pislă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PREDA, MARIN

Imposibila întoarcere/Marin Preda; ed. stabilită de Alexandru Preda; pref. de Eugen Simion; fișă biobibliografică și referințe critice de Lucian Pricop – Ed. a 6-a – București: Cartex Serv, 2023
ISBN 978-606-9098-23-3

- I. Preda, Alexandru (ed.)
II. Simion, Eugen (pref.)
III. Pricop, Lucian (ed. șt.)

821.135.1

© Elena, Nicolae și Alexandru Preda.

© Editura CARTEX SERV pentru prezenta ediție.

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Eugen Simion).....	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	19
<i>Referințe critice</i>	21
<i>Notă asupra ediției</i>	35

Imposibila întoarcere

Reflecții asupra prezentului	39
Reflecții asupra viitorului	41
Despre evazionism, literar și social	46
Fatalitatea relației	49
Iată țăranul!	53
Cărțile deasupra apei	56
Neobosita inventivitate a tipului infect	59
Spiritul primar agresiv și spiritul revoluționar	61
Scriitorul și marile seisme	68
Câți oameni cunoaștem?	71
Perspectiva de a deveni moralist	74
Compromisul cu prietenii	77
Compromisul cu ideile	80
Obstacole în calea lecturii (I)	84
Obstacole în calea lecturii (II)	87
Obstacole în calea lecturii (III)	90
Un semn de întrebare	94
Despre actualitatea lui I.L. Caragiale	99
Ce ne spune Orion?	108
Ciudatele obiceiuri ale bucureștenilor	111
Sadoveanu sau plăcerea de a scrie	116
Un coșmar	120
Bătrânul învățător	124

Șerpi pe hârtie	131
Un nou scriitor	135
Farmecul uitat al teatrului	140
Agresivitatea la volan	143
Cititorul neînfrânt	147
Societatea agrară și umanismul	151
Câți oameni ne vor hrăni	154
Utopie modernă	157
Ora despărțirii de un prieten	160
Un cetățean care scrie	163
Sperietori de ciori	168
Confesiuni	171
I Un învățător ciudat	173
II Marea călătorie	177
III Falsul librar	183
IV Fuseseră acolo examenele mai grele?	188
V Stâlpul de foc imaginar	192
VI Profesorii	195
VII O oră de istorie	199
VIII Violența	202
IX Despărțirea neștiută	206
Reflecții risipite	211

Tema povestitorului

Imposibila întoarcere

Cum am scris Risipitorii

Făcătorii de cuvinte

Adevăr și închipuire

Însușire pierdută

Cum scriem

Când scriem cea mai bună carte

Contribuție de istorie literară

Riscul scriitorului și al cititorului său

Noutatea tipurilor umane

Despre Intrusul

Despre teatru

Polemica

Circuitul universal

Creație și morală

Ce vom citi mâine?

Cărți și eroi

Scriitorul și cuvântul

PREFAȚĂ

Imposibila întoarcere (1971, ediția a II-a completată, 1974) a apărut mai întâi în revista „Luceafărul“ (în cursul anului 1970) sub forma unui interviu în serial luat de Adrian Păunescu („Marin Preda răspunde la o întrebare“). Strângând răspunsurile într-o carte, Marin Preda a selectat ceea ce a găsit de cuviință din textele sale, eliminând întrebarea și adăugând alte însemnări, mici eseuri, portrete. Așa a procedat și în alte cazuri. Am un exemplu la îndemână: în 1968, după apariția volumului al II-lea din *Moromeții*, i-am propus autorului un *dialog* (un dialog, nu un interviu) și a acceptat, nu fără oarecare ezitare. Îmi amintesc bine împrejurările și argumentele lui, dar și ale mele. Scrisesem despre roman și, după câte mi-am dat seama atunci, ceea ce scrisesem plăcuse prozatorului, pentru că, într-o zi, după-amiază, ne-a făcut o vizită (mie și lui Lucian Raicu, G. Dimisianu și Valeriu Cristea) în redacția „României Literare“. Părea satisfăcut de atitudinea noastră: în afară că scrisesem pozitiv despre carte (cel puțin în ceea ce mă privește), toți criticii din redacție – de nu mă înșel – plus seniorul Șerban Cioculescu, colaborator permanent al revistei – toți, zic, îi luasem apărarea după ce, în revista „Luceafărul“ (condusă de Eugen Barbu, adversarul incoruptibil al lui Marin Preda), romanul *Moromeții II* fusese pur și simplu negat, desființat, lichidat. Omul și opera. Marin Preda venise, probabil, acum, să ne mulțumească, dar nu așa, direct („vă mulțumesc, domnilor, sunt foarte mișcat de atitudinea dvs. curajoasă, dreaptă etc.“), ci în felul lui, pe ocolite: a intrat, ne-a întrebat ce mai facem, ce se mai întâmplă în viața literară, avem cumva necazuri în familie, căci lucrurile grave se întâmplă întâi în familie etc... Abia la sfârșit, când s-a ridicat să plece,

LBRIS

We know
books

IMPOSIBILA ÎNTOARCERE

REFLECȚII ASUPRA PREZENTULUI

În zilele noastre o țară în care locuitorul ei câștigă mai puțin de o sută de dolari pe lună este numită cu dispreț țară subdezvoltată. Cum ai spune despre un om a cărui inteligență nu răspunde la un anumit test că e întârziat mintal! Cine a hotărât să fie numite astfel majoritatea popoarelor lumii? Și cine a decis ca suta asta de dolari să devină, pentru un imens număr de oameni, o obsesie? Oare înainte de apariția acestei sute de dolari oamenii nu trăiau fericiți?

Un poet spaniol din generația mea, pe care l-am cunoscut fugitiv aici la noi, avea fruntea încrețită de o neliniște și indignare care i se întipăriseră pe figură parcă pentru totdeauna. Ședea la masă și abia se atingea de feluri, în timp ce colegii săi români, spre a nu-și dezminți latinitatea, erau sau păreau veseli nevoie mare, ca și când ar fi vrut să spună că alții au motivele lor să-și încrețească frunțile, în timp ce noi, le „aranjăm“ noi pe toate și n-avem de ce să ne îngrijorăm. Recunosc că filozofia asta nu e lipsită de temeii, deși ar trebui puțin reconsiderată. „Aranjarea“ asta ne costă, în momentele de răscruce, vieți ome-nești. Asta nu mai e „aranjament“, ci tragedie. Mi se poate răspunde, printr-un eseu filozofic, că e o trăsătură specifică a poporului nostru să ocolească denumirea dezastrelor și să facă haz de necaz. Da, așa este. Numai că pe spinarea acestei filozofii unii dintre noi am prins obiceiul să facem haz și când nu e cazul, și atunci când treburile ne așteaptă și gunoiul s-a adunat maldăr

la ușă și nu mai putem ieși din casă. Ce mai e de râs într-o asemenea situație?

Să revin însă la spaniol. „Domnule, a început el cu o grimasă parcă de disperare, după ce i-am pus o întrebare pe care o pun adesea străinilor: care e situația țăranilor din țara lor? Domnule, eu sunt țăran de origine și vara asta am petrecut-o la ai mei. Sunt indignat: nu-i mai recunosc. Își pierd demnitatea. Mândria lor... își pierd mândria! Nu mai muncesc ca să-și câștige existența, ci ca să-i întrețină pe străini... Să câștige dolari! Citesc în presă că își oferă la cele mai scăzute prețuri din lume camerele lor, peisajele lor, potecile și mormintele lor. Își dăruie frumosele lor case și construiesc peste ele altele, care seamănă cu hanuri... infame hoteluri... birturi și industrii, pentru ca posesorii de dolari din întreaga lume să vină la ei, să se simtă în largul lor și să mai vină și la anu... Sunt revoltat, domnule... Sunt gonit din propria mea țară... Sunt un om fără țară, n-am unde să mă mai duc...”

Și poetul spaniol se opri din vorbit și expresia chipului său deveni tragică. O simpatie adâncă mă năpădi pentru el, cu toate că-mi dădeam seama că în starea sa de spirit era și ceva din exagerarea dinchișotească a vestitului hidalgo. Încercai deci să-l aduc pe terenul realităților. „Domnule, îi spusei, înțeleg că o mare rușine s-a abătut asupra plaiurilor dumneavoastră natale. Dar în schimb puteți fi mândri că ați scăpat în felul acesta de o altă rușine, poate mai mare: nu mai sunteți subdezvoltați. Am citit recent că Spania a depășit nivelul fatal și a intrat în rândul țărilor ai căror locuitori câștigă mai mult de o sută de dolari pe lună. Gata! Ați câștigat! Sunteți dezvoltați! Victorie! Rușinea a fost spălată. Mândria spaniolă...”

Dar tragicul poet, după ce mă ascultase câteva clipe și pe semne dându-și seama că i se cântă același cântec pe care îl auzise și răsauzise până la saturație, își întoarse privirea în sine și încetă să mai fie atent la spusesele mele.

REFLECȚII ASUPRA VIITORULUI

Astăzi, fiul meu (șase luni!) a vrut să mănânce globul pământesc. Cititorul să fie liniștit, nu voi divulga cu ajutorul literaturii viața intimă a băiatului, scriindu-i rânduri „pentru adormit“, sau, în vreun roman, „sfaturi pentru fiul meu“ ețetera. Întâi, pentru că ignoranța e o stare care trebuie trăită la vârsta necesară, ca o protecție împotriva a tot ce o poate lua înaintea experienței, adică a inteligenței precoce. Și apoi, libertatea, acel sentiment divin de triumf care ne stăpânește când privim cerul și pădurile, numai în anonimată țâșnește parcă atât de copleșitor din ființa noastră. Asta nu înseamnă, firește, că neanonimii sunt înlănțuiți, ci doar că ei au, vorbind în jargon științific, o genă de adaptare în plus la o anumită activitate publică. Dacă fiul dumneavoastră n-o are, de ce să-l nenorociți atentând la anonimatul lui, în care el e stăpân fericit pe un avion, pe o locomotivă sau pe un transatlantic? Un băiat, călare pe un excavator pășitor, care înfinge în moloz cu zgomot și manevre julferviene dinții cupei uriașe de metal pe care o manevrează de sus, sau un tânăr inginer monteur, care așteaptă un tren cu piese împachetate, fără viață, cărora el urmează să le găsească subtilele ghivente, să le îmbuce și să facă astfel să apară, strălucitoare de frumusețe și de putere, turbina și generatorul de curent care va lumina orașul – ce-și poate dori mai mult un părinte pentru fiul său?

Așa gândim, noi, părinții! Dar ce vor gândi ei, copiii, când vor fi în stare de a gândi? m-am întrebat văzându-l cum se uită,

cu o expresie de încântare extremă, spre globul pământesc de pe biroul meu. Culorile lui frumoase îl atrăgeau și a întins mâinile spre el. Cred și eu, am gândit, e frumos pământul nostru, culorile lui sunt adevărate, nu e nici o iluzie, ne place și nouă, nu numai ție. Și i l-am dat să văd ce face cu el. L-a apucat foarte strâns în brațe și, o dată luat în posesie, după câteva clipe în care uimirea lui s-a întors înapoi de unde ieșise, l-a dus la gură și a vrut să muște din el.

Ei bine, i-am spus, asta să n-o faci, chiar dacă soarta te va împinge să ajungi cuceritor. Pământul nostru nu e nici de luat în posesie de o singură persoană și nici de înfipt dinții în el și mâncat. Mai trebuie și la alții, nu e numai al tău!

Și i-am luat, enervat, globul nostru terestru din brațe. Da, mi-am zis, dar când va fi cu adevărat pe mâna lor, ce vor face din el? Unii se mândresc în mod stupid văzându-i pe copii jucându-se de-a rachetele și de-a cosmodroamele, zicând că vor face și vor drege cu ele prin cosmos, că asta e o mare ispravă, ca și când isprava asta n-am fi început-o noi, și ca și când nu ne-ar trebui un secol de aici înainte să ne gândim dacă drumul pe care am apucat este sau nu cel bun, și dacă nu e, să lăsăm acest mare semn de întrebare copiilor noștri, să răspundă la el și să oprească energic, dacă asta va fi concluzia la care vor ajunge, cursa care se impune omenirii nu știm de către cine și ne turbură mințile.

Degeaba citește un posesor de automobil că, în frumoasa dimineață în care el se pregătește să plece și să-și petreacă *week-end*-ul la iarbă verde, o sută dintre cei ca el au deja certificatul de deces în buzunar, iar pe câteva mii îi așteaptă deja rotilele în care își vor petrece restul zilelor, sau cârjele care le vor înlocui picioarele. Nimeni, citind acest adevăr al statisticilor, nu se va duce speriat la C.E.C. și va da altă destinație banilor pe care îi strânge pentru mașină. Deși ardeleanul, mai înțelept parcă, are o vorbă:

*dacă vrei să more
cumpără-ți motore...*

Și nimeni, având deja acest *motore*, nu se va duce să dea un anunț la mica publicitate: vând Fiat 1300, stare excepțională, ducă-se pe pustii! Nici semnatarului acestor rânduri nu-i trece prin cap să facă așa ceva. Acei o sută de morți săptămânal și acele câteva mii de grav răniți sunt alții, nu noi. Sunt persoane abstracte, ființe fără chip și formă, care numai lor o să li se întâmple astfel de pocinoage, pe-acolo, prin Franța, nu nouă, aici, în România.

Ce legătură are asta cu cosmosul? ar putea să mă întrebe cineva. Cucerirea spațiului extraterestru și a planetelor este visul milenar al omenirii. Cum o să ne oprim de a o mai face? Are legătură, fiindcă face parte din același sistem tehnic care a creat și automobilul. Și dacă, așa cum ne arată studiile, acesta din urmă ne face mai agresivi la volan, unde e progresul? „Faptul că un individ poate fi investit brusc, din chiar clipa demarării, cu o putere materială și cu o forță disproporționată față de mijloacele naturale de care dispune fără efort apreciabil, constituie o sursă posibilă de abuz“, scrie cercetătorul. Dar cei care dispun de mijloace mult mai mari? Are omul destulă minte ca să stăpânească forța colosală pe care inteligența lui iscoditoare a descoperit-o?

Am citit și am recitat în acești ani de câteva ori admirabila carte de o mie cinci sute de pagini a ziaristului american William Shirer despre *Cel de-al treilea Reich, de la origini până la cădere*, într-o traducere franceză, care mi-a plăcut așa de mult, încât simt un regret că divulg aici această lectură parcă numai a mea. Am avut sentimentul, și am fost gelos să citesc parcă un al doilea „război și pace“ al timpurilor noastre, scris pe bază de documente, căzute în mâinile armatei americane, vârate în cutii și lăsate să zacă undeva în arhivele secrete ale statului american. Bravul ziarist, care trăise mulți ani la Berlin, adus de meseria lui, le-a cercetat cu pasiune și a avut talentul de sinteză necesar să scrie nu cincisprezece mii de pagini, cât ar fi putut fi tentat, ci de zece ori mai puțin, având deci, asemeni unui mare romancier, intuiția atât a limitelor curiozității și atenției cititorului, cât și a

limitei interesului pe care îl poate stârni un astfel de subiect despre care s-a scris atât de mult. Expunerea este simplă și autorul posedă puterea de a se abține de la comentariile la care ar fi fost un european ispitit. Format la școala „faptului“ la care fuseseră formați scriitorii străluciți ai generației sale, W. Shirer se mulțumește cu o singură idee pe care studiul documentelor i-a inspirat-o: avea în față arhivele unor cuceritori. Atât. Să povestească deci lugubrele lor fapte (fiindcă vor fi lugubre, documentele o dovedesc), urmărind această idee simplă și purtat de experiența sa directă pe care i-a prilejuit-o șederea chiar în acei ani în Germania... Iar nouă să ne dea posibilitatea să medităm liber asupra lor.

E greu de înțeles. De ce, după primele anexări, a Austriei și a regiunii sudete, care limitau cuceririle germane la teritorii locuite de germani, și acceptate în mod laș de către celelalte puteri, Hitler nu s-a oprit? Atacul asupra Poloniei a declanșat de facto începutul celui de-al doilea război mondial. De ce a atacat Hitler Polonia? De ce adică a declanșat el războiul? Odinioară Tolstoi, respingând explicațiile istoricilor și militarilor, se întreba ce a căutat Napoleon în Rusia și nu găsea un răspuns în afara determinismului la care e supusă ființa umană îndată ce pe locul unde ea trăiește apare un mit și un mecanism care îl propagă și îl transformă în forță care supune voințele și influențează conștiințele. I se reproșează lui Napoleon executarea ducelui d'Enghien! Ce glumă! Citiți cum s-a purtat Hitler nu cu un om, ci cu popoare întregi sub ochii unei omeniri care se uita la înjosirile la care erau supuse aceste popoare ca și când n-ar fi privit-o nicidecum!

S-a întâmplat ceva care ne pune o gravă dilemă în față. Acest cuib de cuceritori, care reușiseră să pună mâna pe națiunea germană, deodată se prăbușește în conștiința noastră citindu-le faptele, în clipa când aflăm că la ideea lor de cucerire s-a adăugat, sau a fost însoțită în planurile lor, de ideea de exterminare a celor cucerțiți sau transformarea lor în sclavi, în sensul

pe care îl avea în antichitate acest cuvânt. *Idee care a fost pusă în practică.* Istoria însăși pare să stă la îndoială: să-i treacă pe acești posedați în filele ei? Intră și astfel de fapte în istorie?

Dar pe ce s-au bizuit ei totuși pornind la neagra lor aventură? Nu putem să evităm să ne gândim că s-au bizuit pe puterea armelor, a armamentului modern în general. Mașinile, ingenioasele mașini... Motoarele, ingenioasele și puternicele lor motoare au dudit pe pământul Europei și au îngrozit populațiile cu sinistrele sirene care urlau, însoțind avioanele, stukasurile lor în picaj. Göring a fost personal un bun aviator și un bun organizator al acestei arme. Cutare alt bandit ca și el a fost un mare financiar care a făcut ordine în finanțe și a redresat marca prăbușită. Un altul a redresat industria, care a început să lucreze ca un ceasornic de precizie întors bine la timp... Nici nu-ți vine să-ți crezi ochilor citind! Îți cade cartea din mână!

Fiecare secol își are dilemele și temerile lui în ce privește viitorul. Citim, râzând cu ironie, de ce se temea omul din secolul cutare că va fi în secolul următor! În secolul următor, însă, nu s-a întâmplat nimic! Și nici în cele următoare acestuia.

În secolul nostru însă s-a întâmplat. Revoluția franceză e un poem idilic față de ceea ce s-a petrecut cu noi în numai cincizeci de ani. Și copiii sau nepoții generațiilor actuale nu mai au dreptul să ia cunoștință cu ironie de temerile și neliniștile noastre. Și să zică: ia uite de ce se speriau săracii bunici!

Nu suntem săraci! Și dacă vor să nu li se întâmple lor ceva și mai rău, să se gândească bine: din moștenirea pe care le-o lăsăm, acest cult pentru mașini este el bun sau nu?!

Deturnarea atenției are consecințe enorme: Cultul soarelui, de pildă, n-ar fi mai bun, în timp ce am continua să ne perfecționăm utilele noastre mașini cu care să zburăm și în Sirius, dacă avem chef? Sau al apei, misterioasa apă din care am ieșit, mama noastră, și care înconjoară cu albastrul ei strălucitor globul pământesc?